



נשיא ומייסד  
הרב שאול ישראלי זצ"ל



מופק בסיוע של:  
ההסתדרות הציונית העולמית  
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

# חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

## לך לך תשס"ט פרשת שבוע

### איך מנהלים מאבקים?

### הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

מלחמת חמשת מלכי ערי כנען בארבעת המלכים המסופוטמיים מופיעה לכאורה בתורה רק בהקשר של הצלת לוט אחיינו של אברהם. עיון מדוקדק בפסוקים מוכיח שיש ללמוד ממלחמה זו דברים נוספים. השבוע נתייחס לביטוי המופיע שלש פעמים בפרשה זו והמזכיר לנו ביטוי דומה מנבואת עמוס. בתחילת הפרשה מספרת לנו התורה:

"וַיְהִי בַיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ שְׁעָרַי אֶרְיֹד מֶלֶךְ אֶלְסָר בְּדִרְלֵעַמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתְּדַעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם: עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת בְּרַע מֶלֶךְ סָדָם וְאֶת בְּרַשַׁע מֶלֶךְ עַמְרָה שְׁנָאָב מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבוּיִים וּמֶלֶךְ בְּלַע הִיא צֶעַר: כָּל אֱלֹהֵי חֲבָרֹן אֶל עֵמֶק הַשְּׂדֵיִם הוּא גַם הַמֶּלֶח" (בראשית י"ד א-ג).

לאחר מכן מספרת לנו התורה כי:

"וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סָדָם וּמֶלֶךְ עַמְרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צְבוּיִים וּמֶלֶךְ בְּלַע הוּא צֶעַר וַיַּעֲרֹכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשְּׂדֵיִם: ... וְעֵמֶק הַשְּׂדֵיִם בְּאֶרֶת חֲמָר וַיִּגְסוּ מֶלֶךְ סָדָם וְעַמְרָה וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה וַהֲנַשְׂאָרִים הָרַח הָיָה נָסוּי" (שם ט-י).

אם האזכור הראשון בא ללמד אותנו היכן נערך הקרב, הרי שהאזכור השני לכאורה מיותר וגם השלישי איננו מוסיף דבר. בנבואת עמוס מצינו:

"כִּי אָמַר יִקְנֹק עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי מוֹאָב וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל שְׁרָפּוֹ עֲצָמוֹת מֶלֶךְ אֲדוֹם לְשִׂיד: וַיִּשְׁלַחְתִּי אֶשׁ בְּמוֹאָב וְאָקְלָה אַרְמָנוֹת הַקְּרִיּוֹת וְיָמַת בְּשָׂאוֹן מוֹאָב בְּתִרוּעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר: וְהִכְרַתִּי שׁוֹפְטֵי מִקְרָבָה וְכָל שְׂרִיָּה אֶהְרֹג עִמּוֹ אָמַר יִקְנֹק" (עמוס ב' א-ג).

נחלקו רבותינו בפירושי הביטוי "עמק השדים". לרש"י בעקבות התרגום ברור שהכוונה היא לעמק השדות והפרדסים. לעומת זה "אבן עזרא" מסביר "השדים כמו ושדת אותם בשיד (דבר' כז, ב ד)".

הביטוי בעמוס "על שרפוי עצמות מלך אדום לשיד" נתבאר בידי רש"י בעקבות התרגום כך:

"פעם אחת נפל מלך אדום ביד מלך מואב ושרפו עצמותיו וטחום בקירות הבית ותבע הקב"ה אונאת המלך שנהגו בו בזיון". הרד"ק מוסיף:

"ופירוש לשיד שריפה גמורה עד שהיו אפילו העצמות אפר כמו השיד, וכן היו עמים משרפות שיד".

יתכן ולדברי שניהם הכוונה היא לשריפה כימית המכלה את הגוף ביסורים נוראים ובדרך בזיון. בכל מקרה התביעה כלפי מואב היא על התנהגות לא מוסרית ב"בין אדם לחברו".

האברבנאל קושר כנראה את שני המקורות התורה ובנביא לא רק מבחינה לשונית... לדעתו פשר הכפילות באזכור המקום בתורה מתאר הליך שהתרחש בשני שלבים. בשלב ראשון המתואר בפסוקים א-ג נערכה מלחמה בין שתי קבוצות המלכים. בשלב מסוים החליטו שני הצדדים לחבור זה לזה וחתמו על הסכם ב"עמק השדים". בהסכם זה התחייבו חמשת המלכים להעלות מס לארבעת המלכים. לאחר ארבע עשרה שנה יצאו ארבעת המלכים למלחמה כנגד עמים אחרים בלי כל כוונה להתקיף את חמשת המלכים. ארבעת המלכים העלו בדעתם כי יצאחו היות וחמשת המלכים היו מותשים מהקרבות ולא ציפו להתקפה מבני בריתם. וז"ל האברבנאל בקיצור:

"אבל הרעו לעשות עוד והוא שבארבע עשרה שנה בא כדר לעומר והמלכים אשר אתו להלחם עם מלכים אחרים ולא עם מלכי סדום ובנותיהם הם אלא להכות את הרפאים שהיו יושבים בעשתרות קרנים... ועם היות שלא היה דעתם להלחם במלך סדום וחבריו כי היו יושבים בטח אתם הנה אז מלך סדום ומלך עמורה ושאר המלכים מחברתם... יצאו אליהם ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים וזה היה תכלית המרד שיצאו להלחם בארבעתם בהיותם בלתי לוחמים עמהם ובחרו לערוך אתם מלחמה בעמק השדים אותו המקום עצמו שכרתו שם בריתם מקום השבועה והשלום שמה המרד והמלחמה".

ארבעת המלכים נכשלו כיון שפעלו בדרך לא מוסרית. כך מסכם האברבנאל את הנושא:

"ולפי שהאל יתברך שופט כל הארץ לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו וכמו שאמר בעניני המלכים שפלט ומאזני משפט בידו לשופטם כמו שאמר הנביא (עמוס ב' א') על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפוי מלך אדום לסיד. לכן נתן שכרם לאותם חמשת המלכים המורדים והוא שנפלו בידי אויביהם".

היוצא מדברינו הוא שיש לנהל מאבקים ביושרה, בהגינות תוך שמירה על כבודו של היריב. אם ביחסים בין גוים דורשת זאת התורה ומוכיח על כך הנביא, קל וחומר, בן בנו של קל וחומר, כאשר מדובר בוויכוחים בתוכנו, גם אם חילוקי הדעות קשים.

דווקא בימים אלה של מערכות בחירות מקומיות וכלל ארציות, מחלוקות ומאבקים נוספים, יש להפנים מסר זה.

מוקדש לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: [info@eretzhemdah.org](mailto:info@eretzhemdah.org)

[www.yeshiva.org.il](http://www.yeshiva.org.il)

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: [www.eretzhemdah.org](http://www.eretzhemdah.org)

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט [www.yeshiva.org.il](http://www.yeshiva.org.il)

## שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה. המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

### **מבוא להשבת אבידה**

הרב יואב שטרנברג

השאלה הבסיסית הנוגעת לאדם הרואה אבידה היא - האם הוא חייב ליטול אותה על מנת לשמור עליה עבור הבעלים ולהכריז עליה, או שמא הוא רשאי ליטול את האבידה לעצמו. האם זו אבידה (שחייבים להשיבה) או מציאה (שהוא יכול ליטול לעצמו).

כפי שנראה לקמן, השאלה המרכזית, אם כי לא היחידה, המבדילה בין אבידה למציאה היא האם הבעלים התייאשו. טרם שנעסוק בשאלה כיצד ניתן לדעת אם הבעלים התייאשו או לא, נקדיש את הגליון הנוכחי להבנת מהותו של היאוש. הגמרא בבבא קמא (סו.) דנה בשאלה, מדוע יאוש קונה בגזילה. משמעות העובדה שיאוש קונה בגזילה היא, שהגזול אינו צריך להחזיר את החפץ בעצמו לבעלים, אלא הוא צריך להחזיר את שווי החפץ בשעת הגזילה. הגמרא מתלבטת אם יאוש קונה מדאורייתא או מדרבנן. הגמרא אומרת, שהסיבה לומר שיאוש מועיל מן התורה היא, שכשם שיאוש מועיל באבידה, ומוציא את החפץ מרשות בעליו, כך גם בגזילה. הסיבה לומר שיאוש אינו מועיל מן התורה היא, שבאבידה החפץ הגיע ליד המוצא בהיתר, ואילו בגזילה החפץ הגיע באיסור.

התוספות שם (ד"ה כיון) מוכיחים מדברי הגמרא שיאוש אינו כמו הפקר. אילו יאוש היה הפקר, טוענים התוספות, לא היה משנה אם החפץ הגיע ליד המוצא בהיתר או באיסור.

נתיבות המשפט (סימן רסב סק"ג) מסביר, שיאוש דומה להפקר לשיטת רבי יוסי. המשנה בנדריים (מג.) דנה במי שהדיר את חברו בהנאה, דהיינו שלחברו אסור להנות ממה ששייך למדיר. לדעת חכמים, אם למודר אין מה לאכול, רשאי המדיר להפקיר אוכל, והמודר יאכל אותו. אולם, לדעת רבי יוסי ההפקר אינו מאפשר למודר לאכול. הגמרא מסבירה, שטעמו של רבי יוסי הוא: "קסבר הפקר כמתנה, מה מתנה עד דאתיא מרשות נותן לרשות מקבל, אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה". דהיינו, ההפקר אינו מוציא את החפץ מרשות הבעלים לגמרי, אלא רק מאפשר לאחרים לזכות בו. אבל כל זמן שלא זכה אחר, הרי החפץ של הראשון. ולכן, אם המודר יקח את האוכל שהפקיר המדיר, הוא עדיין לוקח אוכל מן המדיר. לגבי הפקר, הלכה כחכמים. אבל נתיבות המשפט מסביר, שיאוש מתנהג כמו הפקר אליבא דרבי יוסי - היאוש אינו מוציא את החפץ מרשות הבעלים, אבל הוא מאפשר לאחרים לזכות בחפץ.

לאחר שהסברנו את טיבו של היאוש, נסביר מדוע כאשר החפץ הגיע ליד המוצא באיסור, הוא אינו יכול לקנותו כשהבעלים מתייאש. מדברי התוספות נראה, שהם הבינו שהיות שהיאוש אינו פעולה קניינית, הוא זכות שהתורה יוצרת - התורה אומרת, שאם הבעלים התייאש, אחר יכול לזכות בחפץ. והפה שאסר הוא הפה שהתיר - התורה יצרה את הזכות, והגבילה אותה בכך שהחפץ יגיע ליד הזוכה בהיתר.

אולם, הרמב"ן מביא הסבר אחר. הרמב"ן (מלחמות ה', בבא מציעא יד: מדפי הרי"ף) כותב, שכאשר המוצא מצא את החפץ והרים אותו על מנת להשיבו לבעלים, הוא מיד התחייב לשמור על החפץ כדין שומר אבידה. חפץ ברשות שומר נחשב כאילו הוא ברשות בעליו, ולכן האבידה כאילו ברשות הבעלים. הרמב"ן סובר, שיאוש אינו מועיל ברשות הבעלים. דהיינו, לפי הרמב"ן לא האיסור הוא שגורם שהמוצא אינו יכול ליטול את החפץ לאחר יאוש, אלא חיוב ההשבה הוא שגורם זאת. ובגלל חיוב ההשבה היאוש אינו מועיל. אולם, כאמור לדברי התוספות הטעם הוא אחר, ובאמת מדברי התוספות בכמה מקומות נראה שיאוש מועיל גם כשהחפץ נמצא ברשות הבעלים.

למחלוקת הרמב"ן והתוספות יש מספר נפקא מינות, כפי שנראה בגליונות הבאים.

### **משפטי שאול**

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

**רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?**

**פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 [BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG](mailto:BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG)**

## ה"עגלים" שבין הכרמים

הירושלמי במסכת פאה (פ"ז ה"ג) מביא מעשים המספרים בשבחה של ארץ ישראל, וזה לשונו בתרגום חופשי: "רבי חונא בשם רבי אבין מספר: שני הכבשים שהיו מקריבין לקרבן התמיד בכל יום בבית המקדש היו גדולים מאוד עד שהיו מרכיבים אותם על גבי גמל ורגליהם נוגעות בארץ!! ..."

רבי יהודה הנשיא אמר לרבי פריי: האם אתה מוכן להראות לי את ה'סגולה' שאומרים שיש לך בתוך כרמך? אמר לו: הן. יצא כדי להראות לו את ה'סגולה', ועוד כשהיו רחוקים משם צפה רבי יהודה הנשיא וראה בכרם דבר שנראה כמו 'שור'. אמר לו לרבי פריי: האם אין ה'שור' הזה מחבל את הכרם?! אמר רבי פריי לרבי יהודה הנשיא: מה שאתה סבור שהוא 'שור' הוא אשכול משובח והוא ה'סגולה' שבתוך כרמיי!! קרא רבי יהודה את הכתוב (שיר השירים א, יב) – 'עד שֶהִמְלַךְ בְּמִסְבּוֹ נָדִי נֶתַן רִחוֹ'. והוסיף ואמר: בית המקדש חרב ואתה עדיין עומד בקשיות עורפך, מייד חיפשו את ה'סגולה' הזו ולא מצאו אותה.

הביאו לפניו שני צנונים מבין ראש השנה ליום כפור והיתה אותה שנה מוצאי שמיטה, והם היו גדולים מאוד עד שהיה בהם משא של גמל. אמר להם רבי יהודה הנשיא: האם אין הצנונים הללו אסורים שהרי נראה שהם צמחו בשביעית והם ספוחי שביעית?! אמר רבי פריי לרבי יהודה הנשיא: הצנונים הללו נזרעו במוצאי ראש השנה וכבר הגיעו לגודל הזה. באותה שעה התיר רבי יהודה הנשיא 'לקח זרק במוצאי שביעית מיד' (כמובא בשמו במשנה במסכת שביעית פ"ו מ"ד).

הירושלמי מביא מעשים שמספרים בשבחה של ארץ ישראל, אולם הוא אינו מסביר את פשר תגובותיו של רבי יהודה הנשיא. ואנו צריכים להעמיק ולהבין, מדוע כשרבי יהודה הנשיא ראה את ה"סגולה" שבתוך כרמו של ר' פריי הוא התנגד לכך שארץ ישראל תוציא פירות גדולים כאלו? וכי עינו של נשיא ישראל צרה בשפע והברכה שהקב"ה משפיע ליהודים שנותרו בארץ ישראל? כמו כן צריך להבין, מדוע רבי פריי לא חשש להביא לפניו גם את הצנונים הגדולים? האם רבי פריי לא חשש שעינו של רבי יהודה הנשיא תהא צרה גם בצנונים האלו? ובאמת, מדוע רבי יהודה הנשיא גילה יחס שונה לצנונים הגדולים שהביאו לפניו?

### 'אֶשְׁכַּל הַכֶּפֶר - וה'עגל' שבין הכרמים

כאשר אנו מעיינים באגדות תמוהות של חז"ל אנו צריכים להבין שהדברים אינם כפשוטם. והאגדה מדברת בשפה של סמלים שלקוחה מן התנ"ך. אשכול הענבים הגדול שנראה כמו 'שור' בין הכרמים מרמז לדרשה שמובאת במסכת שבת (דף פח, ב): "אמר רבי יהושע בן לוי: ... 'אֶשְׁכַּל הַכֶּפֶר דֹּדִי לִי בְּכַרְמִי עֵין גְּדִי' (שיר השירים א, יד) - מי שהכל שלו מכפר לי על עֵין גְּדִי שכרמתי לי." רבי יהושע בן לוי לומד מהכתוב הזה שהקב"ה מכפר לעם ישראל על עוון ה'שור' (עגל) שהם עשו במדבר, ורבי יהושע בן לוי דורש זאת גם כהוראת חיים. במאמר "[רועי הבקר והיתר המכירה](#)" התבאר שה"עגל" מסמל השקפת עולם ולפיה גאולתם של עם ישראל תגיע בזכות המאמצים הגשמיים שעם ישראל יעשה בעולם הטבע. אולם השקפת העולם הזו אינה מוסכמת בין חכמי ישראל, וקיימת מחלוקת לגביה. בית המדרש של משיח בן יוסף סבור שהגאולה תגיע באמצעות הגשמיים, אך בית המדרש של משיח בן דוד סבור שהגאולה תגיע באמצעות עמל התורה.

עוד התבאר שם שהמחלוקת בין בתי המדרש משפיעה על ההתייחסות למצוות השמיטה בזמן החורבן. וחז"ל מרמזים שהחכמים שמצדדים במציאת פתרונות הלכתיים שיאפשרו להמשיך ולעמול בחקלאות גם בשנת השמיטה מכונים "רועי בקר", מפני שהם המנהיגים של מחנה "משיח בן יוסף" (שנאמר עליו "בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ"). ומאידך, החכמים שמצדדים על הקפדה במצוות השמיטה מכונים "רועי צאן", מפני שהם המנהיגים של מחנה "משיח בן דוד" שהיה קשור באופן מיוחד אל הצאן<sup>1</sup>.

רבי יהושע בן לוי היה סבור שהרפואה למצב הקשה שנוצר לאחר חורבן הארץ תבוא באמצעות המשך העבודות החקלאיות על ידי היהודים גם בשמיטה. ובמאמר "[הקרונות שעיברו את השנה בלוד](#)" התבאר שרבי יהושע בן לוי היה מבין המצדדים ב"היתר המכירה", והוא התיר לבעלי הקרקעות היהודים למכור אותן לגויים למשך שנת השמיטה - כדי שיוכלו להמשיך ולעבד את קרקעותיהם גם במשך שנת השמיטה. וכהמשך לשיטתו, רבי יהושע בן לוי דרש מהכתוב 'אֶשְׁכַּל הַכֶּפֶר דֹּדִי לִי בְּכַרְמִי עֵין גְּדִי' – שהקב"ה מכפר לעם ישראל על עוון העגל. וגם בשנת השמיטה - שעם ישראל צריך לנהוג בה כמו "צאן" וכמו "גְּדִי" ולעמול בתורה בבתי המדרש - מותר להם לנהוג כמו "שור" ולצאת ולעמול בכרמים. והקב"ה - "מכפר לי על עֵין גְּדִי שכרמתי לי". ולשיטתו, חייליו של משיח בן יוסף שעובדים בשמיטה בכרמים (ה'שור') שנמצא בין הכרמים) יביאו את הגאולה.

גם ר' פריי היה סבור כשיטה הזו, ולכן הוא אמר שה'שור' שנמצא בין הכרמים - הוא 'אֶשְׁכַּל הַכֶּפֶר', והוא ה'סגולה' המיוחדת שתוציא את עם ישראל מגלותם.

אולם סוגיית הירושלמי הזו סבורה שרבי יהודה הנשיא חלק על ר' פריי; והוא היה סבור שהפעילות הגשמית העודפת היא זו שהביאה לחורבן המקדש. ולשיטתו, הרפואה למצבו הקשה של עם ישראל תבוא באמצעות הגברת לימוד התורה. ולפיכך רבי יהודה הנשיא אמר לר' פריי: "בית המקדש חרב ואתה עדיין עומד בקשיות עורפך?!". דבריו של רבי יהודה הנשיא לא התייחסו לאשכול ענבים גשמי, אלא לצבור שהיה סבור כר' פריי. ומי ששמע את רבי יהודה הנשיא הבין את התוכחה שהוא הוכיח את ר' פריי, והוא הבין שרבי יהודה מתנגד ל"היתר המכירה". והירושלמי ממשיך ומספר שלאחר שרבי יהודה חיווה את דעתו בנידון: "מייד חיפשו את הסגולה הזו ולא מצאו אותה!! כלומר, מי שהיה סבור כר' פריי, חזר בו לאחר ששמע את חוות דעתו של רבי יהודה הנשיא, ולא ראה עוד כיסגולה' את מי שסמכו על "היתר המכירה"<sup>2</sup>.

### המחלוקת ביחס לפירות מייובאים מחוץ לארץ

המחלוקת בין מצדדי "היתר המכירה" ובין מתנגדיו באה לידי ביטוי גם באגדה שבמסכת כתובות (דף קיב, א), וזו לשונה בתרגום חופשי: "רבי יהושע בן לוי נקלע למקום שנקרא 'גְּבֵלָא', ראה שם בין הכרמים אשכולות שנראים כמו עגלים. אמר: עגלים בין הכרמים? אמרו לו: אשכולות ענבים הם. אמר: ארץ, ארץ, הכניסי פירותיך, למי את מוציאה פירותיך, לערביים הללו שעמדו עלינו בחטאתינו? לאחר שנה נקלע ר' חייא לשם, ראה שם בין הכרמים אשכולות שנראים כמו עיזים, אמר: עיזים בין הגפנים? אמרו לו: לך, אל תעשה לנו כמו שעשה חברך."

המעשה טעון ברור. אם רבי יהושע בן לוי צדק כשנתן עין רעה באשכולות ענבים – מדוע רבי חייא נמנע מלתת עין רעה בפירות הללו?! ומה בכך שאנשי 'גבלא' ביקשו ממנו שלא יעשה זאת? והרי הוא צריך לשפוט בצדק את מעשיו!! ואם רבי יהושע בן לוי לא התחשב בצער שדיבורו יגרמו לאנשי 'גבלא', מדוע רבי חייא מתחשב בצער הזה?!

אמנם, התוספות במסכת עבודה זרה<sup>3</sup> העירו כבר, שבתרגומי התורה מבואר ש'גבלא' אינה נמצאת כלל בארץ ישראל. והכתוב "הופיע מֶהָ פֶּאֶרְן" (דברים לג, ב) מתורגם בתרגום ירושלמי<sup>4</sup> כך - "הופע ביקריה על טורא ד'גבלא' למתן אורייתא לבנוי דישמעאל". ולפי מה שהתבאר לעיל, המעשה שהתלמוד הבבלי מספר על רבי יהושע בן לוי וה'עגלים' שבכרמים של 'גבלא' - מובא בתור מענה למעשה שהירושלמי מספר על רבי יהודה הנשיא וה'שור' שבכרמים של ר' פריי. וגם התגובות השונות של רבי יהושע בן לוי ושל רבי חייא ביחס לאשכולות הענבים שב'גבלא' נובעות מהמחלוקת שביחס ל"היתר המכירה"; וכדלקמן.

בית המדרש של משיח בן דוד רואה כמצב אידיאלי - יבוא של אשכולות ענבים מאת המגדלים הערביים שנמצאים בגבלא' שבחוץ לארץ. ולפי שיטתם, גם אם החקלאות היהודית תקרוס, הדבר אינו נורא, מפני שהחקלאים היהודים יהפכו ללומדי תורה, והערבים יהיו ה'עגלים' שמתחברים אל העולם הגשמי. אולם רבי יהושע בן לוי סבור שקריסת החקלאות היהודית שבארץ ישראל תביא לחדירה של הערבים לארץ ישראל ולהשתלטות שלהם על הקרקעות של היהודים, והיא עלולה להביא לנטישת הארץ. רבי יהושע בן לוי רואה סכנה במצב שבו אשכולות הענבים שהיו צריכים לצמוח בארץ ישראל - מיובאים אליה מאת הערבים שבחוץ-לארץ. ולכן הוא קורא לארץ ישראל, שלא תשלח את פירותיה אל ה'עגלים' הללו שב'גבלא'. – "למי את מוציאה פירותיך, לערביים הללו שעמדו עלינו בחטאתינו?!"

אולם רבי חייא, שמופיע שם אחריו, רואה "עזיזים" בין הכרמים. רבי חייא רואה בערבים האלו סוג של שליחים של "רועי הצאן", כלומר שליחים של בית המדרש של משיח בן דוד. רבי חייא רואה בערבים שמגדלים את אשכולות הענבים שב'גבלא' - שליחים של אלו שסבורים שהגאולה תגיע דווקא מתוך עמל התורה ומתוך מיעוט המלאכות. המגדלים הערבים מאפשרים להם להדר בשמירת התורה בארץ ישראל ולאכול אשכולות ענבים משובחים; ולכן הוא לא מתנגד למצב הזה.

### וְנִתְּתִי לָהּ אֶת פְּרִמֶיהָ מִשֶּׁם

השיטה שרואה ברכה ביבוא ענבים מחוץ לארץ, סבורה שחרבו של המשיח היא עמל התורה שניתנה בחורב. ומתוך עמל התורה שעם ישראל יעמול בארצו - אומות העולם יהיו אכריהם וכורמיהם בחוצה לארץ. וכן מצאנו במדרש זוטא (שיר השירים (בובר), ה): "שמעון בן שטח היה אומר שהקב"ה אומר לישראל 'פתחי לי אחותי' והם מסתכלים, והמקום עושה להם נסים. והם רואים את המשיח עומד בראש מדבר מואב ועמו ארבע מאות איש והמקום נותן להם גאולה. לקיים מה שנאמר 'וְנִתְּתִי לָהּ אֶת פְּרִמֶיהָ מִשֶּׁם' (הושע ב, יז). והמחילה נפתחת להם משם ממדבר מואב לחורב. וישראל הולכים ונוטלים את הזיין ממדבר חורב שהשם כתוב בו. ובאים ונוטלים עמון ומואב. לקיים מה שנאמר 'אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם'."

רבי שמעון בן שטח מעדיף שארץ ישראל תהא מלאה בתי מדרשות, וכרמיהם של ישראל יהיו בארץ אדום ועמון ומואב כאשר בני אותם עמים הם אכרינו וכורמינו. ואף רבי חייא שראה "עזיזים" בין הכרמים הללו, ולא נתן עין רעה באשכולות הענבים שלהם – היה סבור כמוהו. אולם כאמור, התלמוד הירושלמי מרמז באמצעות המעשה ב"סגולה" שבכרמו של ר' פריי - שר' פריי אינו מסכים עם ההשקפה הזו.

בסיכום המעשים השונים בדבר ה'עגלים' שבכרמים" נמצאנו למדים, שרבי יהודה הנשיא ורבי יהושע בן לוי לא נתנו עין רעה באשכולות הענבים של ארץ ישראל. אלא שה'שור' שבכרמים של ר' פריי ו'העגלים' בכרמים שבגבלא' - מסמלים השקפת עולם חלוקת בדבר הדרך להגעת גאולתם של ישראל. ר' פריי הוא סניגורם של עם ישראל (וגם התלמוד הבבלי מרמז לכך באופן אחר כמבואר בהערת השוליים<sup>5</sup>). ולפיכך, ר' פריי רואה "סגולה" בחקלאים שסומכים על "היתר המכירה" ומגדלים אשכולות ענבים משובחים בארץ ישראל. ואילו רבי יהודה הנשיא חלק בעין רעה על ההבט בעין רעה על השקפת העולם שמצדדת ב"היתר המכירה". ומאידך, רבי יהושע בן לוי מצדד בשיטתו של ר' פריי, והוא הבטי עמון רעה על השקפת העולם של ר' פריי. ובמאמר הבא נשתדל לבאר בעזה"ש את המשך הירושלמי שמספר על הצנונים הענקיים, ולבאר את הדין-ודברים שהיו בין ר' פריי לבין רבי יהודה הנשיא.

<sup>1</sup> וַיִּשְׁלַח שְׂאוֹל מְלָאָכִים אֶל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ שְׁלַחְהָ אֵלֵינוּ אֶת דָּוִד בְּנֵי אִשָּׁר בְּצִיּוֹן. (שמואל א טז יט).

<sup>2</sup> אמנם מאידך, קיימות סוגיות שסבורות שרבי יהודה הנשיא תמך ב"היתר המכירה", ושהוא אף רצה "להתיר את השמיטה"; אלא שבסופו של דבר הוא לא עשה זאת מפני שרבי פנחס בן יאיר עצר בעדו.

<sup>3</sup> תוספות מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א ד"ה 'איכלע לגבלא'

<sup>4</sup> והיא מופיעה בתרגום יונתן כתרגום להר שער של עשיר של עשיר (בראשית לג, יד).

<sup>5</sup> רבי שמעון בן שטח אומר שחיליו של המשיח הם "ארבע מאות איש" והחרב שלהם היא התורה שניתנה בחורב, ובזכות כך הכרמים שלהם יהיו בחוץ לארץ. ור' פריי מתייחס למשמעות הסמלית הזו של ה"ארבע מאות" בסוגיית התלמוד הבבלי בעירובין (דף נד, ב). "ארבע מאות איש" כחיליו של המשיח מופיעים גם אצל דויד המלך, אלא שהם מופיעים שם כאוחזי חרב גשמית, ולצידם מופיעים "מאתיים" בטלנים שאינם נלחמים באופן גשמי אלא רוחני. כך הוא בכתוב (שמואל א כה, יג): "וַיֹּאמְרוּ דָּוִד לְאַנְשֵׁי חַגְרוֹ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ גַם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ וַיָּעִלוּ אַחֲרָיו דָּוִד כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ - וּמֵאוֹתַיִם יָשְׁבוּ עַל הַכְּלִים". הכתוב הזה מרמז שה'אַרבע מאות איש' הללו היו שולפי חרב גשמית, ו'מאתיים' ישבו על הכלים (והגו בתורה) לכתחילה. וחלוקה דומה מוזכרת גם בכתוב (שמואל א ל, י) "וַיַּחְדְּדוּ דָּוִד הָיָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ - וַיַּעֲמָדוּ מֵאוֹתַיִם אִישׁ אֶשֶׁר פָּגְרוּ מֵעֵבֶר אֶת נַחַל הַבְּשׂוֹרִי".

דויד ראה את שני הצדדים השונים שקיימים בעם ישראל כשותפים להצלחת הקרב, והכיר גם ב"מאתיים" ה'בטלנים' כשותפים מלאים בהצלחת הקרב שהתבצע על ידי ה"ארבע מאות" שאחזו בחרב גשמית. ולפיכך, הוא חילק את השלל בין שניהם (שמואל א ל, כד): "... כִּי פָחַק הַיָּכָד בְּמַלְחָמָה וּפְחַלְקָה הַיָּשֵׁב עַל הַכְּלִים יַחְדָּו יַחְלְקוּ". אך רבי שמעון בן שטח לא רואה מקום לאחיות חרב גשמית בצבאו של המשיח, ולשיטתו גם ה"ארבע מאות איש" צריכים לאחוז בחרב הרוחנית שהיא התורה.

סוגיית התלמוד הבבלי בעירובין (דף נד, ב) מתייחסת למחלוקת שבין שיטתו של רבי שמעון בן שטח לבין שיטתו של ר' פריי, והיא מרמזת שגדלותו של רבי פריי היתה, שהוא שילב בין הצדדים השונים. מצד אחד הוא היה סבור כר' שמעון בן שטח שאפשר להמיר את ה"ארבע מאות" של היציאה ל'עמל המעשה במצוות' - ב"ארבע מאות" של לימוד תורה. אולם מצד שני הוא הצליח לראות זכות גם בבני דורו - שהיו "עמלים בכרמים" (ולא המירו את "עמל המצוות" ב"עמל התורה"); והוא ראה אותם גם אותם כבני העולם הבא!! ר' פריי מגלה שצבאו של המשיח לא יהיה שונה מצבאו של דויד המלך, וגם בו יהיו קיימים שני הצדדים שקיימים בעם ישראל. ור' פריי חוזר על הכרעתו של דויד המלך - אולם מהכיוון השני; והוא מכריע שגם אלו שאוחזים בחרב גשמית ונמצאים בעולם המעשה יהיו בני העולם הבא!! "... כִּי פָחַק הַיָּכָד בְּמַלְחָמָה וּפְחַלְקָה הַיָּשֵׁב עַל הַכְּלִים יַחְדָּו יַחְלְקוּ" - שני הצדדים יהיו בני העולם הבא!!

## שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Peru, Lima

לימה, פרו  
טבת, תש"ן

אופן גניזת ספרי תורה

שאלה

מהי הדרך הנכונה לגניזת ס"ת, שתביא בחשבון גם את הצד החינוכי?

תשובה

בשו"ע או"ח, סי' קנ"ד סעי' ה"א נפסק: "ס"ת שבלה מניחין אותו בכלי חרס, וגונזין אותו בקבר ת"ח, אפילו אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח". ואם אין במקום קבר ת"ח שונה הלכות – גונזין אותו בקרקע בית הקברות<sup>2</sup>. ויש שנהגו בכגון זה (שאין קבר ת"ח) להקים בביה"ק מצבה לזכר קדושי השואה הי"ד וכד', ולגנוז הספר תחת המצבה. מעמד הקמת המצבה הנ"ל, או גניזת ס"ת שנפגע ע"י פורעים שונאי ישראל ר"ל – יש לעשות ברוב עם.

1. וביו"ד סי' רפ"ב, סעיף י', פסק כן גם גבי ס"ת שנפסל (ואי אפשר לתקנו).
2. ספר האשכול, ועיין פמ"ג או"ח, משבצות זהב, סי' קנ"ד, ס"ק ה'.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,  
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל  
ראשי הכולל

גם אני מאשר:  
הרב שאול ישראלי

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

### שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים". מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ש"ח 300 ש"ח (לחץ לקניה)